

Васильєва Р.Ю. А. Макаренко: формування безпечної поведінки людей//Антон Макаренко і сучасні проблеми освіти: 36. праць молодих науковців /За ред. доц. Борейка О.М. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – С.6-10.

Васильєва Р.,
асистент,
кафедра охорони праці,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

А. Макаренко: формування безпечної поведінки людей

Однією із пріоритетних та важливих для людства потреб є забезпечення його життєдіяльності. Аналіз педагогічної спадщини вітчизняних педагогів (К.Венцеля, М.Корфа, П.Лесгафта, М. Пирогова, С.Русової, О. Сухомлинського, А.Макаренка та інших) засвідчує, що серед багатьох проблем освітньо-виховного характеру педагогічну громадськість хвилювали і питання безпеки життєдіяльності людини - її фізичного і морального здоров'я, умов життя і праці, соціальної захищеності. Мета нашого дослідження полягала в аналізі педагогічних творів А.Макаренка, що дозволило визначити питання безпеки життєдіяльності, які актуальні у вітчизняній теорії і практики сьогодення.

Вихідними положеннями А.Макаренка щодо безпеки дитини і зміцнення здоров'я є: організація безпеки праці, здатність орієнтуватися, почуття захищеності від насильства та самодурства, захист від знущання, дисципліна, постійний мажор, чистота і порядок, викоренення шкідливих звичок.

Впроваджуючи у практику систему трудового виховання, А.Макаренко приділяв увагу і безпеці праці. Зокрема, у творі «Прапори на баштах», автор наводить епізод з закриттям ливарного цеху «...Литейная полна дыму. Он все время пробивается из барабана, из литейной он может выходить только через дырки в крыше. Через щели в крыше, через окна и двери дым расходится по всей колонии и в часи отливки желтоватым, сладким туманом гуляет между

зданнями...» [1, 87-88]. Герой твору Захаров, пішов на такий крок не зважаючи на значні матеріальні збитки, оскільки ситуація загрожувала здоров'ю вихованців. Тут же оповідується, як самі колоністи слідкують за дотриманням безпечних умов праці. «...Колонисты требовали ремонта станков, ходили за ремонтними слесарями, ловили во дворе Соломона Давидовича, жаловались Захарову» [1, 86]. Вони відмовлялись працювати на станках, що не

6

відповідали нормам безпеки і завжди підтримувались завідувачем колонії.

У своїх педагогічних працях А.С.Макаренко проводить ідею створення у колективі сприятливого психологічного клімату, стилю і тону, так званого "постійного мажору". Такій мажор він розуміє як вияв внутрішньої впевненості у своїх силах і в своєму майбутньому. Кожен вихованець повинен бути постійно бадьорим, готовим до дії, але не просто до бігу та метушні. Всі дії дитини мають бути спокійними, енергійними та доцільними. Такій мажор передбачає і відчуття гідності, що проявляється у ввічливому відношенні до незнайомої людини, готовності допомогти, якщо людина прибула до закладу у справі, але і у готовності чинити опір, якщо ця людина порушує його інтереси. Така гідність передбачає вміння вихованців орієнтуватися в явищах і людях. У "Проблемах шкільного радянського виховання" А.С.Макаренко розглядає здатність орієнтуватися як "...здатність почувати, що є навколо тебе, хто тебе оточує, це здатність відчувати також все те, чого ти не бачиш, що робиться в інших кімнатах, відчувати тон життя, тон дня..." [2, 197]. Автор звертає увагу на те, що той крик, зойк під час перерви в школах, біганину по шкільним коридорам (таку поведінку учнів можна дуже часто зустріти і сьогодні в школах) Це, насамперед, цілковита відсутність орієнтування, відчуття тільки себе і свого руху. Макаренко зазначає що справжній громадянин повинен відчувати в якому оточенні він перебуває і відповідного до цього відповідально обирати тип поведінки. Він підкреслює, що одна справа коли ти в оточенні

друзів, інша "коли ти перебуваєш серед новаків".

Слід зазначити, що оточення має величезний вплив на моральний розвиток дитини, оскільки дитина морально зростає в доброму оточенні, в атмосфері взаємної любові і допомоги і псується, деморалізується у поганому оточенні. Незаперечним є і той факт, що у дорослому житті дитина копіює моделі поведінки батьків. Саме тому А.Макаренко приділяв велику увагу сімейному вихованню. Він вважав, що багато випадків небезпечної поведінки, а тим більше багато випадків дитячої розпущеності, не мали би місце, якщо б батьки ближче знайомились із друзями своїх дітей, із батьками цих товаришів, спостерігали за їх грою, приймали в ній участь, домагалися дотримання правильного режиму дня. "...Никакая философия, никакая словесная мудрость не принесет пользы, если в

7

семье нет правильного режима, нет законных пределов для поступка..." [3, 84].

На думку А.Макаренка, режим дня допомагає не тільки вихованню дисциплінованості, зміцненню здоров'я, а має і інше значення. Автор наголошує, що в умовах неробства, нудьги, неконтрольованого використання вільного часу, випадкових безладних зустрічей хлопчиків і дівчаток починаються безладні статеві відносини. "В семье такая неряшливость быта, непривычка к точному времени, к строгому режиму, к ориентировке и расчету очень много приносит вреда и сильнее всего нарушает правильный половой опыт молодежи. О каком можно говорить воспитании, если сын или дочь встают и ложатся, когда вздумается или когда придется, если по вечерам они "гуляют" неизвестно где, или ночуют "у подружки" или "у товарища", адрес которых и семейная обстановка просто неизвестны..." [3, 215]. Щодо діяльності школи, Антон Семенович головним чином визначає організацію зустрічей з лікарями з питань гігієни, статевих відносин, а в старшій школі - з питань небезпек венеричних захворювань.

Велике значення (в аспекті нашого дослідження) А.С.Макаренко приділяв питанням гігієни та чистоти. Така робота, на думку автора, визначає суттєве педагогічне значення. "... надзвичайно важливо навчити не тільки бажати чистоти і любити її, а й уміти її постійно підтримувати, додержувати і вимагати... підвищується санітарно-гігієнічний стан всього закладу - людей і приміщень, створюються необхідні для культурних людей навички в цій галузі..." [4, 27].

Створювались санітарні комісії. Робота санкомісії полягала наступному:

а) нагляд за чистотою приміщень, загальних залів, класів, спалень, їдальні, кухні, коридорів, квартир співробітників, двору, складських приміщень;

б) особливий нагляд за чистотою посуду, кухонних речей, тари, в яких перевозять страву;

в) спостереження вихованців - і регулювання всіх питань, пов'язаних з купанням, користуванням лазнею і пральнею;

г) нагляд за регулярною зміною білизни і костюмів;

д) вживання заходів для запобігання епідеміям;

е) швидка допомога в нещасних випадках;

є) участь в заходах по охороні здоров'я вихованців;

8

ж) заходи щодо знешкодження негативних впливів біологічного середовища [4, 26-30].

Кожного члена санкому обирали неодмінно з дівчаток, причому, наймолодшу і неодмінно чистюльку. "...Від такої дівчини не було спокою протягом дня нікому - ні за обідом, ні на роботі, ні в спальні, ніде..." [2, 115]. Така дівчина помічала найменший бруд, найменшу порохину і неодмінно домагалася дотримання порядку всіма вихованцями.

Практичне значення, на сьогодні, має система роботи А.С.Макаренко з безпритульними та неповнолітніми правопорушниками. Антон Семенович зазначає, що в роботі з безпритульними ніяких особливих методів не вживав.

Життя в трудовому колективі комуни додавало багато додаткових виховних впливів. Він був переконаний, що ніяких особливих правопорушників серед його вихованців немає. Є люди які потрапили в скрутне становище і мають право на щасливе життя. Одним з основних засобів впливу та виховання таких дітей був міцний колектив. В цьому нас переконує епізод з крадіжкою Аркадієм Ужиковим [5, 319-324]. А.Макаренко впевнений, що «...кража належить к тем многочисленным явлениям в коллективе, в которых нет субъекта влияния, в которых больше химических реакций, чем злой воли. Кража не страшна только там, где нет коллектива и общественного мнения; в этом случае дело разрешается просто: один украл, другой обокраден, остальные в стороне. Кража в коллективе вызывает к жизни раскрытие тайных дум, уничтожает необходимую деликатность и терпеливость коллектива...»[5, 319].

В своїх працях і виступах А.С.Макаренко неодноразово висловлював погляди щодо визначених вище питань безпеки життєдіяльності, використовуючи досвід роботи в колонії імені М.Горького та комуни імені Ф.Е.Дзержинського. В загальному слід зазначити, що Антон Семенович виділяв наступні фактори, що впливають на здоров'я, безпеку і розвиток дитини:

- фізичне оточення вихованців;
- діяльність навчально-виховного закладу;
- сімейне виховання;
- режим праці і відпочинку;
- санітарно-гігієнічні умови навчання та праці.

Список використаних джерел та літератури

1. Макаренко А.С. Флаги на башнях. - М.: Просвещение, 1983. -281с.
2. Макаренко А.С. Проблемы школьного радянського виховання // Твори. - Кив: Радянська школа, 1954. - Т.5. - С.97-208.

- 3.Макаренка А.С. Книга для родителей. - М.: Учпедгиз, 1953. -334с.
- 4.Макаренка А.С. Методика організації виховного процесу // Твори. - Кив: Радянська школа, 1954. - Т.5. - С.9-92.
- 5.Макаренка А.С. Педагогическая поэма. - М: Педагогика, 1981. - 337с.